

продуктивным, повысится качество знаний. В этих направлениях каждый учитель должен иметь свою платформу для обучения, обучения. Это следующее :

- понимание уровня знаний, способностей, возможностей каждого учащегося;
- восприятие достижений и недостатков ученика;
- помочь учащимся преодолеть трудности, избавиться от недостатков.

Таким образом, необходимо провести анализ знаний учащихся путем уровневого выполнения игровых элементов, методов, установив баллы, набранные учащимися при выполнении заданий в таблицу «Мониторинг развития». Игра в интересные игры, связанные с тематикой проведения, также способствует повышению качества хода занятий. А именно: «Кто быстрее?», «Веселые игры!», «Я чемпион!», «Считалочка», а также подвижные игры и отработка навыков проведения национальных игр на уроках.

Таким образом, в дисциплине физическая культура есть много возможностей для применения новых инновационных технологий. Большое значение для повышения интереса учащихся к предмету, повышения качества знаний имеют и внеклассные спортивные мероприятия. В результате проведения такой работы у учащихся повышается активность и формируется склонность к спорту. Повышает познавательные способности учащихся, осознает, что от этого зависит здоровая жизнь, здоровье человека. В результате повышается качество знаний учащихся, достигается высокое качество в учебных четвертях. Таким образом, прежде всего, важно развивать социальную компетентность личности. Тем самым достигается коллективное исследование, т. е. возрастает потенциал ученика в самоуправлении.

Литература:

1. Токаев К. К. Послание народу «Единство народа и системные реформы - прочная основа процветания страны». 1 сентября 2021 года
2. Стратегия «Казахстан – 2030».
3. Уакбаев Е. Развитие системы физического воспитания в Казахстане. - Алматы: «Санат», 2000.

Тынысбекова Д.К.

«№48 жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қарағанды қ.

МЕКТЕПТЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аннотация. Бұл мақалада оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға байланысты кейбір мәселелер қарастырылады. «Функционалдық сауатты тұлға» және «функционалдық сауаттылық» ұғымдарының анықтамалары берілген. Сонымен қатар, Қазақ тілі сабақтарында лексиканы оқыту шеңберінде функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастырудың негізгі аспектілері қарастырылады. Сонымен қатар, мақалада оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың заманауи әдістері талданады және тапсырмалардың мысалдары келтірілген.

Кілт сөздер: бастауыш білім беру, функционалдық сауаттылық, функционалдық сауатты тұлға, оқытудың заманауи әдістері.

Қазіргі білім берудің басты талабы-әртүрлі мәселелерді (әлеуметтік, ғылыми) шығармашылықпен шеше алатын, сыни ойлауға ие, өз көзқарасын дамыта және қорғай алатын, сондай-ақ өз білімін үнемі толықтыра алатын, оларды іс жүзінде қолдана алатын және өзін-өзі жетілдіре алатын Тәуелсіз тұлғаны қалыптастыру. Басқаша айтқанда, қазіргі білім беру жүйесі студенттердің функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған, онда теориялық білім, практикалық дағдылар мен дағдылар негізінде олар стандартты емес мәселелерді шеше алады.

Функционалды сауатты адам-бұл әлемді шарлайтын және әлеуметтік құндылықтарға, үміттер мен мүдделерге сәйкес әрекет ететін адам. Функционалды сауатты тұлғаның негізгі белгілері-ғалымдар жалпы білім беру дағдылары немесе негізгі құзыреттер деп атайтын белгілі бір қасиеттерге ие, адамдар арасында тәуелсіз, білімді және өмір сүре алатын адам [1].

В. Мацкевичтің пікірінше, функционалдық сауаттылық-бұл адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсу, оған мүмкіндігінше тез бейімделу және жұмыс істеу қабілеті [3]. Тілдік білім беру

шеңберінде бұл мәтіннен ақпарат алу үшін және нақты қарым-қатынаста осындай ақпаратты беру үшін, қарым-қатынас жағдайына байланысты әр түрлі сөйлеу типтерінің мәтіндерін құру үшін оқу және жазу дағдыларын еркін қолдана білуді қамтиды. Бастауыш мектепте дамудың негізгі бағыты-орыс тілін ауызша және жазбаша тілде грамматикалық тұрғыдан дұрыс және тиімді қолдана білу. Орыс тілінде функционалдық сауаттылықтың болуы сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін еркін меңгеруді білдіреді. Бастауыш мектепте сөйлеу әрекетін жетілдіру психологиялық (сөйлеу әрекетінің теориясы) және лингвистикалық негіздерді (тіл жүйесін зерттеу) есепке алуды қамтиды. Қазақ тілі сабақтарында оқушылар бірнеше салада қарым-қатынасқа түседі: оқушы-мұғалім, оқушы-оқушы, оқушы-ойдан шығарылған кейіпкер. Оқушылар өз көзқарастарын дәлелдеуге, сендіруге, білім беру пікірталастарын жүргізуге үйренеді.

Лингвистикалық негіздер лингвистикалық лексикалық ұғымдардың қалыптасуын қамтиды. Бастауыш мектепте лексиканы оқыту әдістемесі төрт бағыт бойынша жұмысты қамтиды: сөздікті байыту, сөздікті нақтылау, сөздікті белсендіру, әдеби емес сөздерді алып тастау. Барлық бағыттар өзара байланысты және бастауыш сыныптарда тек практикалық негізде, мәтін негізінде және теориялық ақпаратсыз мүмкін. Орыс тілін оқыту әдістемесінде белгілі бір сөздің мағынасында жұмыс істеудің көптеген әдістері бар. Олардың ішінде сөзжасамдық талдау, олардың айырмашылықтарын анықтау үшін сөздерді салыстыру, мәтінмен арқылы сөздің мағынасын түсіндіру, сөзге синонимдер мен антонимдерді таңдау және т.б. әртүрлі әдістерді қолдану жұмыстың әртүрлілігін қамтамасыз етуге, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға көмектеседі.

Бақылаулар балалардың сөйлеуіндегі фразеологиялық бірліктердің сирек кездесетінін көрсетеді. Әдетте, бастауыш мектепте оларда арнайы жұмыс жок. Алайда мәтіндерде кездесетін фразеологиялық бірліктер түсіндіріліп, талданады. Ол үшін фразеологиялық бірлікке синонимді таңдау, фразеологиялық бірлікті егжей-тегжейлі түсіндіру, оған антонимді таңдау сияқты әдістер қолданылады. Фразеологиялық бірліктердің мәндерін дәлірек игеру үшін бірнеше әдістерді қолданған дұрыс және фразеологиялық бірліктің көрнекі мағынасын көрсететін егжей-тегжейлі түсініктемені қосуды ұмытпаңыз.

Лексикалық бірліктермен жұмыс студенттер өздерінің танымдық іс-әрекеттерінде белсенді болған жағдайда ғана тиімді болады. Сонымен қатар, бұл мұғалімнің алдында оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, оларға білім алуға және ережелерді жаттауға емес, осы білімді алуға белсенді қатысуға үйрету міндеті тұрғанын білдіреді. Басқаша айтқанда, оқушылар ақпаратты «сіңіріп» қана қоймай, оны өңдеп, түсіндіруі керек. Содан кейін оқушылар сыни ойлауды, өзіндік көзқарасты, алған теориялық білімдерін практикада қолдана білуді дамытады, яғни функционалдық сауаттылықтың негізі қаланады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін сабақтың кез келген кезеңінде – алған білімдерін бастапқы бекіту кезінде де, рефлексия кезінде де жағдай жасауға болады. Мұғалімнің жұмысындағы ең бастысы-оқушылардың ақыл-ой әрекетін белсендіретін әдістер мен әдістерді таңдау, оның негізінде ақыл-ой әрекетінің әдістері жатыр: талдау, синтез, жіктеу, салыстыру, жалпылау, абстракциялау және т. б. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың, демек, функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі проблемалық оқыту болып табылады.

Қазіргі уақытта проблемалық-бағдарланған оқыту федералды мемлекеттік білім беру стандарты аясында жүзеге асырылуда. Проблемалық оқыту-оқушылардың дербес жүйелі ізденіс әрекетін олардың ғылымның дайын қорытындыларын меңгеруімен ұштастыратын оқыту түрі, ал әдістер жүйесі мақсат қою мен проблемалық қағидатты ескере отырып құрылған [2]. Проблемалық-бағдарланған оқыту аясында әртүрлі әдістер мен әдістер қолданылады. Олардың ішінде проблемалық диалог, проблемалық мәселелер және проблемалық жағдайлар бар. Сонымен қатар, тақырыптық тапсырмаларды проблемалық-бағдарланған оқытудың бөлігі ретінде де қолдануға болады, өйткені олар бастапқыда практикалық-бағдарланған сипаттағы проблемалық жағдайды қамтиды. Сыныпта проблемалық оқытуды қолдану және нақты тапсырмалар жүйесін әзірлеу оқушылардың білім деңгейіне және олардың интеллектуалды ойлау қабілеттеріне байланысты. Қазақ тілі сабақтарында (басқа сабақтардағыдай) функционалдық сауаттылықты қалыптастыру оқушылардың сабақтың тақырыбын, мақсаттары мен міндеттерін анықтаудан басталады. Бұл үшін қолайлы жағдай жасау маңызды: оқушыларды оқу іс-әрекетіне дұрыс ынталандыру, проблемалық жағдай туғызу, проблемалық мәселені көтеру. Бұл оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді және олардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Қорытындылай келе, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру процесі мақсатты, жүйелі сипатқа ие екенін атап өтеміз. Мұғалімнің алдында әртүрлі әдістер мен әдістерді қолдана отырып,

оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру міндеті тұр. Ең тиімді құралдардың бірі-психикалық операциялар жүйесін қалыптастыруды, сыни ойлауды және стереотиптік емес мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарасты дамытуды көздейтін проблемаға бағытталған оқыту.

Әдебиеттер:

1. Губанова М.И., Лебедева Е.П. бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығы: қалыптасу мәселелері мен перспективалары, 2009 ж. – № 12
2. Матюшкин А.М. ойлау мен оқудағы проблемалық жағдайлар. - М.: Педагогика, 1972
- 3.Мацкевич В., Крупник С. функционалдық сауаттылық. - Минск: Харвест, 2001
- 4.Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту тетіктері (bkokdi.kz)

Хаби К.

**«Топар жалпы білім беретін мектебі» КММ, Топар кенті
Медиева С.Х.**

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТҰЛҒААРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мақалада оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастырудағы қоғам, отбасы, жанұяның бірлігі мен ынтымақтастығы оның құрамындағы адамдардың бір-біріне деген қамқорлығы, сыйластығы мәдениеті мен әділеттілігі жайында баяндалады. Бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда ата-аналармен жүргізілетін жұмыстың орны, баланы өмірге әкелерде жанұя тәрбиесіне үлкен жауапкершіліктің жүктелгені сонымен қатар әділдік пен бауырмалшылық, өзара түсінушілік, ата-анаға және туған туыстарына деген сүйіспеншілік пен сыйластық, отанға және айналадағы қоршаған табиғатқа деген махаббат, адамдарға және еңбекке деген құрмет тағы да сол сияқты тұлғалық қасиеттердің мектеп қабырғасында қалыптастыратыны айтылады.

Кілт сөздер: тұлғааралық қарым-қатынас, психикалық функция, қарым-қатынас, мінез-құлық, әлеуметтік-психологиялық, қоғам мүшелері, танымдық іс-әрекеті, қоғамдық байланыстар, адамгершілік құндылықтар, импульстік іс.

Жеке тұлға өзіндік құндылық. Оның тұлғалық қасиетінің дамуы мен қалыптасуы мектепте оқыту мен тәрбиелеудің басты мақсаты болуы керек.

Бұл жөнінде ежелден – ақ ұлы ойшылдарымыз Әл-Фараби, Ж. Баласағұн, Ұлы Абай ерекше толғанған, сондықтан еңбектерінде адамның жеке басын, қабілеттерін дамытуды үнемі көтеріп отырған Д. Кішібеков, Р.Н.Нұрғалиев жеке тұлғаның дамуы – қоғамдық қатынастардың нәтижесі деген философиялық тұжырым жасаған.

Оқушының жеке тұлғасын қалыптастыру үшін, ол күн сайын жанұя мүшелері арасындағы ең жарасымды, ең әділетті қарым – қатынастардың куәсі болуы қажет. Жанұя мүшелері бір – бірімен тату – тәтті, өзара түсінікте болса, одан адамгершілік пен әділеттің, көрінісі айқын сезіліп тұрады. Жанұяның бірлігі мен ынтымақтастығы оның құрамындағы адамдардың бір – біріне деген қамқорлығынан, тіпті бірыңғай саяси көзқарасты ұстануымен, соған орай, ерлі – зайыптылық және ата – ананың сезімін терең түсіне білулерінен байқалады.

Жанұя мен мектептің ынтымақтастығының негізгі міндеті – баланың тұлғасын қалыптастыруға, жарқын сезімдер мен нұрлы мұраттарға тәрбиелеу және адамдар арасында өмір сүре білуге үйрету. Бұл қасиеттедің барлығы – негізінен жанұя мен мектепте, яғни жан иелерін тәрбиелеп шығаратын ортада дамып, қалыптасып нығаяды.

Қазіргі уақытта тұлғааралық қарым-қатынас адам тұрмысының қажетті жағдай болып келеді, яғни ол адамдағы кейбір психикалық функция немесе психикалық процесс, психикалық қасиеттердің бөлігі, тұлғаның маңызды құрылымы. Қарым-қатынас – бұл адамдардың өзара әрекеттесуі және өзара түсінушілік болып табылады. Сондықтан, қарым-қатынас мәселесі баланың әлеуметтік ортаға кіру процесін реттейтін негізгі мәселелердің бірі болып табылады.

Адамның бала кезінен бастап жаңа әлеуметтік жағдай баланың өмір жағдайын қиындатады және ол үшін стрессогенді болып табылады.

Баланың мектеп өміріне ауысуында оның өміріне мынадай өзгерістерге ұшырайды: